

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS IN EDUCATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-259-3-6>

PATTERNS OF FORMATION OF EMOTIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Hrechanyk N. I.

*Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor of Pedagogy Department
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Гречаник Н. І.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України
м. Київ, Україна*

Hrechanyk S. V.

*Graduate Student
Hlukhiv National Pedagogical
University named after
Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv, Ukraine*

Гречаник С. В.

*аспірантка
Глухівського національного
педагогічного університету імені
Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальною постає потреба у формуванні емоційно-етичної компетентності підростаючої особистості, що зумовлена необхідністю реалізації та втілення гуманістичного підходу, заснованого на ціннісному ставленні до дитини та повазі до її гідності, як умови особистісного становлення.

Сутність емоційно-етичної компетентності полягає в здатності особистості усвідомлювати особисті відчуття, почуття, емоції, потреби, керувати власним емоційним станом, конструктивно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу [2].

Безумовно, в основі розбудови освітнього процесу щодо формування емоційно-етичної компетентності молодших школярів полягає низка закономірностей, визначення яких дозволить досягнути найбільш

загальне та об'єктивно стійке в цьому процесі, ефективніше спроектувати шляхи актуалізації досліджуваної якості, здійснювати обґрунтоване управління цим процесом.

Дослідження й вивчення закономірностей навчання та виховання є однією з найскладніших методологічних проблем освітянської спільноти [6, с. 178].

Сутнісно-змістова характеристика, кількісний аспект, специфіка та практична значущість дидактичних закономірностей належним чином висвітлені в працях А. Алексюка, В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Омеляненка, В. Паламарчука, І. Підласого, В. Помагайба, Г. Троцько, М. Савіна, О. Савченко, К. Ушинського, М. Фіцули, В. Ягупова та багатьох інших.

У цьому контексті законами діалектики педагогічна наука вважає універсальні закономірності розвитку мислення, природи та суспільства. До них належать наступні: *єдності й боротьби протилежностей, переходу від кількісних змін до якісних, заперечення*. Вони є загальнонауковими та займають пріоритетне місце і в педагогіці як стратегічно-концептуальний стрижень організації освітнього процесу.

У досліджуваній проблемі спираємося на трактування поняття «закономірність», запропоноване В. Бондарем – «теоретична основа існування явищ об'єктивної дійсності, регулювання ефективного перебігу певного процесу, практичної діяльності людини» [1, с. 132].

Своєю чергою, в підручнику «Дидактика» (2005) В. Бондар сформулював загальні закономірності процесу навчання, засновані на аналізі різноманітних видів, зв'язків між компонентами дидактичної системи. Зокрема, український дидакт вирізняє такі основні закономірності навчання: ефективність процесу навчання залежить від умов, у яких він протікає (матеріальних, гігієнічних, морально-психологічних та естетичних); у навчальному процесі взаємозв'язані всі його функції: освітня, пізнавальна, виховна і розвивальна; ефективність і якість функціонування процесу навчання залежить від єдності дій усіх суб'єктів освіти; завдання викладання й учіння впливають із загальних завдань освіти, зумовлених запитами особистості та потребами суспільства; зміст освіти залежить від її завдань; методи і засоби навчання залежать від його змісту; форми організації навчання залежать від завдань, змісту та методів [1, с. 138].

Серед великої кількості закономірностей педагогічного процесу найбільш актуальними для нинішнього періоду розвитку вітчизняної

освітньої системи. А. Кузьмінський виокремлює такі: єдність і взаємозумовленість біологічних і соціальних чинників у розвитку особи-стості; національні та загальнолюдські морально-духовні цінності як важлива передумова розвитку й становлення особистості; зумовленість фізичного й психолого-соціального становлення роллю та місцем праці в житті людини; визначальна роль сім'ї у реалізації завдань виховання; самостійна пізнавальна діяльність особистості – запорука успішності у сфері освітньої діяльності; колектив як важливий чинник розвитку і виховання людини [4, с. 116–117].

Аналізуючи наукові праці дотичні до проблеми формування емоційно-етичної компетентності молодших школярів, з'ясовано, що ця проблема залишається мало дослідженою. Так, Л. Крюкова наголошує на тісному взаємозв'язку емоційного та інтелектуального розвитку молодших школярів і виділяє деякі закономірності зв'язку між вище зазначеними процесами, а саме: стан захоплення, радості сприяє успішному виконанню пізнавальних і проблемних завдань, тоді як негативні емоції та стани гальмують їх виконання. Також дослідниця зауважує, що взаємозв'язок між емоційним та інтелектуальним розвитком є основною гармонійного становлення дитини та її успішної адаптації до соціуму [5, с. 133].

З урахуванням того, що основою емоційно-етичної компетентності є динамічна система знань, умінь, навичок, здатностей, які активно функціонують в особистісній площині й трансформуються в комплекс мотивів, потреб, емоційно-вольових виявів та інших якостей, що забезпечують ефективність її формування, реалізації та розвитку [3, с. 46–47], виокремлюємо дві групи закономірностей її формування у дітей молодшого шкільного віку, а саме: зовнішні та внутрішні.

Варто відзначити, що зовнішні закономірності характеризують залежність формування емоційно-етичної компетентності від суспільних процесів і умов освітнього середовища. До них відносимо: соціальну зумовленість мети, змісту та методів формування емоційно-етичної компетентності; виховуючий та розвиваючий характер навчання в умовах НУШ; орієнтацію на словесно-діяльнісний підхід у процесі формування емоційно-етичної компетентності; взаємозалежність результатів сформованості емоційно-етичної компетентності від характеру взаємодії з іншими людьми та довкіллям.

Поряд із цим, внутрішні закономірності відображають зв'язки між структурно-змістовими компонентами досліджуваного педагогічного явища (*особистісний, потребово-ціннісний, когнітивний та діяльнісний*), метою, змістом, формами, методами та засобами формування

емоційно-етичної компетентності молодших школярів: залежність процесу формування емоційно-етичної компетентності молодших школярів від способів розв'язання основних суперечностей; підпорядкованість результативності процесу формування емоційно-етичної компетентності способам управління цим процесом і вмотивованості та активності молодшого школяра; відношення між характером взаємодії між учителем, учнем та результатами сформованості емоційно-етичної компетентності.

Таким чином, визначення зовнішніх та внутрішніх закономірностей щодо ефективного формування емоційно-етичної компетентності молодших школярів сприятиме більш глибокому розумінню психолого-педагогічної сутності цього процесу, що допоможе нам визначитися з дієвим практичним супроводом (технології, форми, методи, засоби, прийоми) її формування. У цьому і вбачаємо перспективи подальших досліджень.

Література:

1. Бондар В. І. Дидактика. К., Либідь, 2005. 264 с.
2. Гречаник Н. І., Гречаник, С. В. До питання про формування емоційно-етичної компетентності особистості: зарубіжний досвід. Наука і техніка сьогодні, 2022. (6). С. 158–166.
3. Гречаник Н. І., Гречаник С. В. Особистісна характеристика емоційно-етичної компетентності молодших школярів: теоретичний аспект. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»), 2022. № 9(11). С. 42–51.
4. Гречаник Н. І. Закономірності формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи у професійній підготовці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Т. 2. С. 115–121.
5. Крюкова Л. В. Критерії формування особливостей емоційної сфери молодшого школяра. *Психологія: реальність та перспективи*, 2017. Вип. 8. С. 133–137.
6. Кушнірук С. А. Закономірності навчання: структурно-змістовий аналіз поняття. *Міжнародні Чепанівські психолого-педагогічні читання*, 2018 Вип. 23. С. 168–180.